

Mediální analýza problematiky sociálního bydlení a lidí bez domova

Exekutivní shrnutí

Mediální diskurz (s omezeními, které jsou uvedena níže) pro rok 2018 lze stručně charakterizovat v několika základních bodech:

- 1) Nejedná se o prioritní téma.
- 2) Je významně ovlivněn prezentováním úspěchů „housing first“. (Brno, Platforma pro sociální bydlení apod.)
- 3) Diferencuje podle reflexe potřeby či nepotřeby zákona o sociálním bydlení.
- 4) Představuje program finanční podpory výstavby sociálního bydlení jako snadné řešení problému namísto zákona o sociálním bydlení (pozice zejména některé obcí a vlády).
- 5) Je silně zaměřen na selektivní skupiny občanů – pojmy „lidé bez domova“ či „bezdomovci“ v tomto smyslu většinou vyvolávají negativní konotace.

Úvodem

Z dosavadních výzkumů (rozhovorů a diskusí), které proběhly v rámci našeho projektu, vyplývá, že otázka legitimacy a naléhavosti problému sociálního bydlení ve vztahu k návratu lidí bez domova patří k zásadním bariérám jeho řešení. Platí totiž, že veřejnost má s oběma pojmy (tj. „sociální bydlení“ a „lidé bez domova – bezdomovci“) svázané spíše zkratkovité případně stereotypní představy. Dlouhodobě přitom v české společnosti existuje silné přesvědčení, že **lidem v nouzi se má pomáhat jen v případě, že si pomoc zaslouží a nějakým způsobem se aktivně snaží ze své situace dostat**. Na tyto postoje jsou samozřejmě velmi citlivé i politické reprezentace (případně i státní a místní správa). V současnosti je pak otázka sociálního bydlení do velké míry překryta otázkou (ne)dostupnosti bydlení. **Navracení lidí bez domova do bydlení (mimo ubytovny, případně azylové domy apod.) není prioritou, prioritou je zajistit dostupné bydlení**, a to zvláště skupinám obyvatel, které jsou z hlediska politiků v očích veřejnosti dobře obhajitelné: potřebné profese – hasiči, učitelé, lékaři, apod., samoživitelé (matky i otcové) a senioři nebo zdravotně postižení.

To, že tato rozsáhlá rozhodovací úloha není veřejně politickou prioritou, ukazuje i mediální analýza, kterou jsme provedli. V ní se objevují i některé další okolnosti: např. hodnotová nastavení společnosti a ideologická východiska jejích politických reprezentantů, typická zkratkovitost mediální prezentace a převážné používání obou pojmů bez toho, aby bylo zřejmé, co se jimi myslí. Nicméně tato analýza má poměrně významné omezení co do rozsahu komunikačních kanálů. Týká se „tradičních“ médií a nezahrnuje on-line média. Všechny zkoumané texty byly vyhledány prostřednictvím databáze Newton media SEARCH. Do vyhledávání byly zahrnuty (v abecedním pořadí): Aha! Blesk, Český rozhlas, E15, Frekvence 1 Haló noviny, Hospodářské noviny, Impuls, Lidové Noviny, Mladá Fronta Dnes a Právo. Tento výběr se snaží respektovat základní strukturu mediálního prostoru (pravicový, středový, levicový; veřejnoprávní a soukromý; bulvární x seriózní, nejčtenější, nejposlouchanější...)

Četnost výstupů

Do analýzy vstoupily v prvním kroku všechny články a záznamy zveřejněné v roce 2018, které obsahovaly slovní základ: „bezdomov“ (celkem 1230 textů)¹ a z nich byly vybrány jen ty, v nichž se vyskytlo také slovní spojení „sociální bydlení“ v různých gramatických tvarech. Již tato redukce ukázala, že přítomnost obou slov a slovních spojení je relativně vzácná.

¹ Četnost těchto výskytů byla přitom nejvyšší v říjnu a listopadu 2018, naopak relativně nejnižší během léta.

Většina článků či záznamů byla totiž zaměřena na kriminalitu, jejímiž jsou buď oběti nebo pachatelé lidí, kteří jsou v daném žurnalistickém tvaru označeni termínem bezdomovci. Kromě toho bylo téma bezdomovectví reflektováno v rámci předvolebních kampaní, a to především na místní úrovni.

Téma sociálního bydlení ve spojení s bezdomovectvím bylo naproti tomu málo časté a týkalo se zhruba max. 60 novinářských útvarů (tj. cca 4 % ze všech vybraných textů). I zde svou roli měla předvolební kampaň (např. místní kandidáti měli označit priority svých volebních programů, mezi nimiž se téma sociálního bydlení objevovalo).

Jaká média především?

Nelze jednoznačně říci, jaké médium /média se tématem zabývá s vyšší četností, ale lze ukázat, že jen některá se v rámci textů pokoušejí o jeho analytičtější či hlubší představení. V roce 2018 bylo téma pojato asi nejsilněji v Českém rozhlase, a to díky několika rozsáhlým rozhovorům na téma bezdomovectví a sociálního bydlení (jeden z nich se přitom plně věnoval projektu Rapid-Rehousing (metoda „housing first“) v Brně a druhým byl rozhovor s Iljou Hradeckým, zakladatelem Naděje. Tématu se sice relativně často věnovaly Haló noviny, což koresponduje s jejich levicovým zaměřením a tím, že sociální bydlení je současně prioritou komunistického programu, ale s pojmem je zde zacházeno bez jeho dalšího vysvětlování. Kromě toho vyjádření komunistických politiků v Haló novinách mají prakticky vždy kritický až zpochybňující pohled vůči úspěchům metody „housing first“. Jednotlivě se hlouběji sociálnímu bydlení (tj. v delších novinářských útvarech typu reportáž či analýza) věnovali v Hospodářských novinách, Právu a Mladé Frontě Dnes.

Kdo byli hlavní aktéři zpráv/reportáží/záznamů/analýz?

Velkou část mediálního diskurzu tohoto tématu v roce 2018 obsadili mluvčí neziskových organizací, které pomáhají bezdomovcům a **zároveň preferují vznik zákona o sociálním bydlení a metodu housing first**. Druhou důležitou skupinou byli **komunální politici**, u nichž dobře vystupuje jejich vlastní ideologické zázemí. Od toho se odvíjí i to, jaký preferují přístup k sociálnímu bydlení. Zájem komunálních politiků je však jednoznačně zaměřen na skupiny obyvatel, které jsou zajímavější politicky (samoživitelky s dětmi, důchodci apod.) a nikoliv lidé, žijící na „úplném okraji“.

Zástupci odborných či lobbistických institucí zabývající se bytovou politikou a konec konců ani vládní politici² nepromlouvají tak často, v roce 2018 je patrná postupná změna názoru ohledně přípravy zákona o sociálním bydlení a nahrazení této původně vládní priority programem výstavby sociálních a dostupných bytů, k jehož schválení došlo letos na jaře (2019).

„Parametry zákona o sociálním bydlení se do programu překloupí,“ řekla Dostálová, „nekonkretizovala ale jak“. (Klára Dostálová, ministryně)

Jen malý prostor v médiích získali vědci a výzkumníci, v tomto ohledu funguje jako tradiční mluvčí Martin Lux, urbánní sociolog (Sociologický ústav) a rovněž Jan Keller, který je sice sociolog, ale v současnosti je mnohem více politickým aktérem.

V jakých kontextech se téma objevuje?

Jednoznačně nejčastěji (49 výskytů) se objevuje prezentace řešení **metodou „housing first“**. Ta je nejčastěji prezentována jako dobrá zkušenost, která se osvědčila (modelovým příkladem bylo Brno a jeho pilotní program Rapid-Rehousing, ale také prezentace zkušeností ze zahraničí) a vedla rovněž k finančním úsporám. **Metoda prostupného bydlení (3 výskyty)**,

² Je příznačné, že vyjádření opozičních politiků (na úrovni parlamentu) v této souvislosti neexistují.

kteřá je v praxi pravděpodobně častější a je v českém prostředí brána jako něco, co se osvědčilo, byla prezentována rovněž pozitivně opět na lokální úrovni, ale v daleko menším rozsahu než „housing first“. Tato metoda je založena na principu zásluhovosti a plnění povinností ze strany potřebných, což má postupně vést k jejich návratu do „běžného“ bydlení. Na rozdíl od metody „housing first“, která předpokládá možnost okamžitého bydlení doprovázeného cílenou sociální prací.

Druhým nejčastějším kontextem, v němž se obě témata propojovala, byl **zákon o sociálním bydlení**, tj. zda a proč má nebo nemá být. Na jedné straně se zdůrazňuje jeho potřebnost (a komplexnost) třeba v souvislosti s růstem cen bydlení, malým či neexistujícím bytovým fondem měst (v důsledku překotné privatizace), na straně druhé je naopak prezentována **snadnost** jeho překlopení do přípravy programu výstavby sociálních a dostupných bytů.

„Jak se díváte na to, že vláda vznik zákona o sociálním bydlení má sice v programovém prohlášení, ale v září ze slov premiéra vyplynulo, že samostatný zákon nebude a ministryně pro místní rozvoj Dostálová řekla, že pokud by se nyní připravoval zákon o sociálním bydlení, že by to zbrzdilo pomoc lidem v tísní o několik let, že rychlé řešení představuje investiční program pro výstavbu bytů. S tím vy souhlasíte?“ Michael ROZSYPAL, moderátor ČRo Plus.

“ No, nevím. Já si myslím, že opravdu stačí tato krátká jednoduchá úprava, která se dá vyřídit během půl roku a ta situace se vyrovná. Potom se stane i to, že v těch soukromých bytech můžou vznikat sociální byty, i v těch soukromých. Jo, nebudou nutný se vykupovat, ale bude i možná dohoda s těmi vlastníky, protože oni už z toho nebudou mít takový byznys, jako mají dnes.“ Jiří KULHÁNEK, starosta Kadaně /ODS/.

X

„To je právě to, co jsem chtěl říci, že nám vlastně zásadně chybí definice sociálního bydlení, je vždycky "nesrozumitelně" definována pro konkrétní dotační titul a není zaznamenána nebo nějak definována v legislativě, chybí nám zákon o sociálním bydlení nebo nějaký jiný zákon o dostupném bydlení, který by tyto byty definoval a který by také řekl, za jakých podmínek mají být lidem k dispozici.“ Martin ŠIMÁČEK, ředitel nevládního think tanku, Institutu pro sociální inkluzi.

X

„My jsme v průběhu května a června se pravidelně scházeli se zástupci ministerstva pro místní rozvoj, ministerstva práce a sociálních věcí a proběhla řada jednání a já jsem velmi ráda, že vyslyšeli argumenty Svazu měst a obcí a od přípravy zákona o sociálním bydlení se upustilo a vlastně finance budou poskytovány na základě dotací, což říkáme už dlouhou dobu. Dle mého názoru zákon o sociálním bydlení nepotřebujeme. Pokud budou finance na výstavbu bytů a tyto finance budou dostatečné a také na rekonstrukci bytů, protože i na ty je myšleno, žádný starosta nechce, aby měl v obci **bezdomovce**, takže každý, **každý starosta, každé zastupitelstvo se o své občany postará a neobávám se toho, že by neuměly se k tomu obce postavit, protože zákon o sociálním bydlení by velmi zkomplikoval život hlavně na malých obcích, bujela by zbytečná administrativa a myslím si, že by to bylo velmi složité a komplikované pro obce se se zákonem vypořádat tak, jak byl připravován.**“ Dagmar NOVOSADOVÁ, členka představenstva Svazu měst a obcí, starostka obce Kunín.